

ИЗВЕШТАЈ КОМИСИЈЕ ЗА ОЦЕНУ И ОДБРАНУ ДОКТОРСКОГ
УМЕТНИЧКОГ ПРОЈЕКТА

1. ОПШТИ ПОДАЦИ

Име кандидата

Јана Оршолић

Уметничка област

Примењене уметности и дизајн

Име ментора

др ум. Владимир Татаревић

Назив уметничког пројекта

Ново букварско писмо
Систем фонтова за коришћење у настави почетног
писања

Комисија за писање извештаја

1. **др ум. Владимир Татаревић**, редовни професор, Универзитет уметности у Београду, Факултет примењених уметности у Београду, ментор
 2. **мр Оливера Стојадиновић**, професор емеритус, Универзитет уметности у Београду, Факултет примењених уметности у Београду, председник комисије
 3. **мр Бранимир Карановић**, професор емеритус, Универзитет уметности у Београду, Факултет примењених уметности у Београду, члан комисије
 4. **др ум. Оливера Батајић Сретеновић**, ванредни професор, Универзитет уметности у Београду, Факултет примењених уметности у Београду, члан комисије
- мр Зоран Тодовић**, редовни професор, Универзитет у Новом Саду, Академија уметности, члан комисије

Датум седнице Наставно уметничко научног већа на којој је именована Комисија

22. 9. 2023.

Број одлуке о именовању Комисије

03-13/98-XI/1

2. Биографија кандидата

Име презиме	Јана Оршолић
Место и датум рођења	Београд, Србија, 1979.
Адреса	Авијатичарски трг 5, Земун
Телефон	064 15 12 717
E-mail адреса	ask@janaorsolic.com

Јана Оршолић, рођена у Београду 1979, завршила је основне и магистарске студије из области писма на Факултету примењених уметности у Београду. Рад на ФПУ започела је 2005. као асистент приправник за ужу уметничку област Писмо на одсеку Примењена графика, где 2009. постаје асистент. Године 2011. бива изабрана у звање доцента за ужу уметничку област Графика и књига, а 2019. напредује у звање ванредног професора.

Осим ангажовања у области образовања, своје професионално опредељење користи у дизајнерској пракси. Њен графички израз се заснива на употреби слова. Експериментише комбинујући аналогну и дигиталну калиграфију у различитим медијима, укључујући је и у анимирану форму.

Аутор је неколико типографских писама, међу којима је *Мермер*, за које је добила признање у категорији Типографско писмо на конкурс за најбољи графички дизајн у 2016. и 2017. у Србији, Републици Српској и Црној Гори, 12. ГРИФОН, у Графичком колективу у Београду, 2018. године. Значајно искуство у области графичког дизајна носи из периода када је била ангажована као уметнички директор у студију *Coba&associates* (2006–2012), као и из периода када је била ангажована као хонорарни сарадник агенције *New Moment* на пројекту дизајна визуелног идентитета Народног музеја у Београду (2004), и из рада на типографском писму по поруџбини за компанију *Горење* под вођством београдског студија *Фрајни* (2017).

Од 2007. је сарађивала са часописима *Амбијенши*, *Сенса* и *Elle*, а у области дизајна за издаваштво истиче сарадњу са издавачком кућом *Фабрика књига* за коју ради дизајн књига од 2003. За ликовно-графичку опрему књига *Вишез шведској столица* и *Каменчић* ове издавачке куће добила је специјално признање за младог дизајнера *Бојдан Кршић* на 58. међународном београдском Сајму књига 2013. године.

За ауторски пројекат *Само нежно према себи* добила је признање у категорији Визуелни идентитет на конкурс за најбољи графички дизајн у 2018, 2019. и 2020. години у Србији, Републици Српској и Црној Гори, 13. ГРИФОН, у Графичком колективу у Београду, 2021. године.

Издвојени пројекти:

- *ИМАЛА ЈЕ СНАЖНИЈЕ РУКЕ НЕГО ЈА*, етикета за вино из ограничене серије *Живјело Пријатељство* посвећене Влади Дивљану, винарија Матошевић, Крунчићи, Истра, Хрватска, 2023.
- *СТО МИНУТА БУКЕ*, визуелни идентитет подкаста о читању, гледању и слушању, Београд, 2023.
- *ТИ СИ САВ МОЈ БОЛ*, lyrics видео, спот за песму групе Екатарина Велика, Београд, 2022.
- *АЛИСА У ЗЕМЉИ СТРАХОВА*, серија плаката за представу, Југословенско драмско позориште, Београд, 2022.
- *THE WORDS*, типографски предмети, Београд, 2016–2018.
- *MERMER*, фамилија типографских писама, Београд, 2016–2017.
- *АГРИФ 100*, визуелни идентитет јубилеја Пољопривредног факултета Универзитета у Београду, Београд, 2018.
- *ОТИСАК ВРЕМЕНА – ФРАГМЕНТИ ИСТОРИЈЕ*, калиграфски транспаренти за изложбу, Графички колектив, Београд, 2018.
- *КАЛИГРАФСКЕ МАЈИЦЕ*, серија мајица за хуманитарни пројекат *Лице улице*, Београд, 2018.
- *LOVE4EVA*, колекција калиграфских декоративних порцеланских ручно рађених тањира, сарадња са керамичарским студијом *Boya Porcelain*, Београд, 2017.
- *ЉУБАВ И МОДА*, летеринг за визуелни идентитет и сценографију представе, *Madlenianum*, Београд, 2017.

3. Детаљна анализа уметничког пројекта кандидата

Предмет рада докторског уметничког пројекта Јане Оршолић је предлог новог модела рукописних слова намењеног настави почетног писања, који је изведен у облику дигиталног типографског писма. Овај модел ослања се на специфичности и логику локалних форми рукописне ћирилице и латинице, сагледане кроз њихову еволуцију и анализу њихове употребе у даљој и ближој прошлости, као и на новије моделе који се користе у савременој настави писања у свету.

Циљ рада је дефинисање основних облика слова на консеквентан начин, уз елиминисање декоративних додатака који потичу из различитих пракси у писању развијеним у прошлости. Уметнички рад реализован је у облику типографског писма пројектованог на основу елаборираних рукописних облика. Облици слова су јасни, лишени украса и једноставни за писање и читање. Слова су накошена у складу са природним током писања и смештена у четворолинијски систем са пољима једнаке висине. Главна особина овог писма је међусобна повезаност слова која је карактеристична за ову врсту рукописа.

Међусобно повезивање слова изведено је помоћу посебних додатних потеза који спајају излазе и улазе суседних слова. На основу група слова са сличним почетним и излазним потезима, дефинисани су везни потези који ће задовољити све потребне комбинације. Уметање ових повезница уређено је опентајп програмирањем, тако да се оно одвија аутоматски при куцању текста, односно, без посебне интервенције корисника.

Обухваћена су слова ћирилице и латинице која се користе за српски језик. Поред основног скупа предвиђеног за слагање текста, доступан је и скуп за приказивање појединачних слова, као и скуп слова са приказаним улазним и излазним потезима. Ови скупови чине систем који задовољава потребе приказивања рукописног писма у публикацијама које служе за обуку у почетном писању, букварима и вежбанкама, али може имати и ширу примену.

Реализацији уметничког пројекта претходио је обиман истраживачки рад. Један део је посвећен анализи ставова о томе да ли је вештина писања руком потребна у савремено доба, у коме преовлађује писање помоћу тастатура, читање на екранима и електронско потписивање, сходно томе, да ли обука у писању руком треба да буде обавезни део образовања. У овом сегменту закључује се да је ова обука потребна и да њен значај превазилази потребу за писањем без помоћних техничких средстава, већ представља важан део формативних процеса.

Даље истраживање спроведено је путем прикупљања и анализе публикација – буквара, како оних који су се у ближој и даљој прошлости користили код нас, тако и савремених примера, домаћих и иностраних, из подручја у којима се користе латиница и ћирилица.

Анализа домаћих примера обезбедила је неопходни континуитет са досадашњом праксом. Она је била значајна за идентификацију основних облика на којима се заснива конструкција слова и додатака који се по својим различитим формама препознају као декорација.

Проучени су многобројни примери из иностране савремене праксе који приказују различите препоручене рукописне моделе, као и и образложења која их прате. Примећено је да неки од њих користе повезана слова, а да су код других слова самостална. Исто тако, неки су засновани на канцеларијском писму које се писало шиљатим пером, док су други ближи ренесансном курзиву који је изворно писан резаним пером. Разликују се и нагиби, па су негде слова накошена, а негде су усправна, док постоје системи који нуде паралелно оба модела. Обука у писању усправног писма, сличног оном које се користи у штампи, код нас познато као „штампана слова“, које претходи обуци у писању „писаних слова“, односно рукописног писма, присутно је у неким образовним системима, док у другима није препоручено. Закључено је да је код нас у више наврата био заступљен метод по коме се писање рукописног писма учило паралелно са читањем, а нису се писала „штампана“ слова, док последњих година доминира метод који укључује писање „штампаних“ слова паралелно са учењем читања, док се рукописно писмо учи после тога.

На основу истраживања, у докторском уметничком пројекту је усвојен модел са искошеним повезаним словима, а оцењено је да је писање усправних („штампаних“) слова контрапродуктивно за каснију обуку у рукопису, па је према томе и развијен понуђени модел повезаног рукописног писма, без усправне варијанте.

Докторски уметнички пројекат Јане Оршолић јавно је приказан на изложби у Галерији Водолија, Београд, Косанчићев венац 29, од 25. 8. до 25. 9. 2023. године, под називом Ново букварско писмо.

4. Оцена остварених резултата

У свом докторском раду, Јана Оршолић је у оба његова сегмента, уметничком пројекту и писаном раду остварила вредне резултате.

Уметнички пројекат је изведен у облику типографског писма под називом Буквар, које функционише као рукописно писмо са повезаним словима.

Иако ово писмо не претендује да буде стандардно, оно нуди исправне облике слова и њихово логично повезивање, у складу са узорима који су до сада развијани у нашој култури. Писмо је реализовано у виду функционалног фонта у коме се повезивање слова одвија аутоматски у зависности од контекста, што га чини изузетно употребљивим за кориснике.

Повезивање слова је примарна функција и уједно она која није била на задовољавајући начин решена у досадашњим букварским писмима. Коришћење лигатура и контекстуалних алтернатива испоставило се као компликовано и неефикасно за велики број словних комбинација који се у оваквом писму јавља. Увођење помоћних потеза – повезница, релативно нова идеја која се појавила у типографској заједници, показала се погодном у реализацији повезаног рукописног писма, а уз конструкцију слова и везних потеза, кључну улогу игра одговарајуће опентајп (OpenType) програмирање.

Оваква организација повезивања слова показала се добро у пракси, па се на сложенем тексту не запажају нерегуларности. Начин на који је фонт изведен олакшава аутору измене у повезивању слова, у случају да се потреба за њима укаже током коришћења у пракси, пошто се оне свде на интервенције у програмирању, што га чини флексибилним.

Осим повезаности слова, особине овог писма су и: линеарност, искошеност и четворoliniјски систем у који су смештена слова. Линеарни карактер писма је одабран због тога што савремени алати по правилу остављају униформни траг, као и због тога што је облик слова на тај начин најјасније приказан. Одлука да писмо буде искошено проистиче из сопственог калиграфског искуства, али и из литературе која се бави тим питањем. Иако је писмо Буквар изведено под одређеним нагибом, он се експлицитно не наводи, нити се његова величина препоручује, већ се оставља ономе ко пише да за себе пронађе угао који му највише одговара. Најзад, четири главне линије, односно три поља једнаке висине у која су смештена мала слова са продужецима и велика слова, одређују једноставан систем пропорција који не изазива недоумице.

Основни фонт са повезаним словима допуњују два помоћна облика која служе за приказивање слова у процесу учења. Један садржи појединачна, одвојена слова, без наставака, онако како се приказују у словарицама, а други садржи појединачна слова са припадајућим наставцима.

Писани рад пружа исцрпан преглед модела букварског писма који се користе кроз историју, мноштво примера из савремене праксе, као и принципе којима су се руководили аутори појединих модела. Изненађујуће су разлике које се уочавају код савремених модела букварског писма који се примењују у појединим срединама, па су утолико важнија образложења за њихове усвојене карактеристике. Најзад, изостанак обуке у почетном писању ученика основних школа такође је присутан у савременом свету, па су објашњења оваквих одлука такође наведена у раду.

Анализа визуелног материјала и литературе, као и закључци који су изведени, претходили су изради уметничког пројекта и иницирали одређене ауторске одлуке које су одредиле пожељне особине писма које је резултат овог рада. Међутим, могуће је замислити и другачија букварска писма, као и другачије начине реализације и програмирања фонтова који приказују ова писма, па је овај рад драгоцен путоказ и инспирација за даља истраживања у овом пољу.

5. Критички осврт Комисије

Рукописна писма, по својој природи, одликују се стилским варијацијама. Због тога рукописна писма која спадају у заједничку групацију и имају сличне основне карактеристике, могу да се јаве у више различитих интерпретација, које се разликују по облику, пропорцијама, контрасту, нагибу или детаљима.

Букварско писмо, намењено обуци у писању, требало би да представља идеалне облике рукописног писма, специфичне за културу одређене средине, истовремено једноставне за рецепцију и егзекуцију, повезане у јасан и логичан систем. Међутим, идеални облици нису једнозначно одређени, а склад и функционалност писма зависи од уметника – аутора писма.

Иако је писмо Буквар, резултат докторског уметничког пројекта Јане Оршוליћ, одлично решење које задовољава све наведене услове, примери из праксе других заједница показују да једнаке премисе могу да доведу до различитих креативних решења, подједнако успешних и прихватљивих.

Идеја о стандардизацији букварског писма која потиче из педагошке заједнице, са најбољом намером да обезбеди квалитетне узорке за ђаке-почетнике, може да буде ограничавајуће за ствараоце у области писма који би могли и желели да пруже свој допринос у овој области. Овај докторски пројекат треба схватити као пример и инспирацију за даље бављење овом проблематиком и посредни позив ауторима писма да понуде своја, другачија, решења букварских писама. У томе ће им овај докторски рад бити од несумњиве помоћи.

6. Закључак са образложењем доприноса пројекта уметности

Докторски уметнички пројекат Јане Оршолић је оригиналан рад из области пројектовања писма који представља вишеструки уметнички допринос, како у концепцији и реализацији, тако и у начину примене.

Нови модел рукописних слова са повезаним словима, намењен настави почетног писања, изведен је у облику типографског писма, у коме је повезивање слова реализовано помоћу опентајп програмирања додатних везних потеза који обухватају све могуће словне комбинације. На тај начин се у штампи или на екрану, једноставним уношењем текста, може добити аутентични изглед повезаног рукописа. Овакво писмо дуго је недостајало у педагошкој пракси, а посебно ће бити корисно креаторима и реализаторима буквара и помоћних средстава за обуку у писању намењених најмлађима.

Овај модел ослања се на специфичности и логику локалних форми рукописне ћирилице и латинице, сагледане кроз њихову еволуцију у даљој и ближој прошлости, као и на новије узоре који се користе у савременој настави у свету.

Преглед и анализа историјских и савремених модела, као и релевантних ставова који образлажу предложене системе писања, али и дискусија о томе да ли је обука у писању руком уопште потребна у данашње доба, од велике су користи сваком ко се бави овом проблематиком, са педагошке или уметничке тачке гледишта.

Комисија сматра да ће овај докторски уметнички пројекат бити од велике користи, са једне стране као модел и средство у настави почетног писања, а такође и као основа и инспирација за нове пројекте у овој области.

ЧЛАНОВИ КОМИСИЈЕ

др ум. Владимир Ташаревић, ментор
редовни професор, ФПУ, Београд

мр Оливера Стојадиновић,
професор емеритус, ФПУ, Београд

мр Бранимир Карановић, ментор
професор емеритус, ФПУ, Београд

др ум. Оливера Башић Срећковић,
ванредни професор, ФПУ, Београд

мр Зоран Тодовић,
редовни професор, Универзитет у Новом Саду,
Академија уметности, Нови Сад